

Źródło: <http://www.fotolia.pl>

KURS

Podstawy/Elementy prawa
administracyjnego

MODUŁ

Podział terytorialny państwa

6 Podział terytorialny państwa

6.1 Podział terytorialny państwa – pojęcie, źródła prawa

Jak dobrze rządzić państwem? Czy możliwe byłoby funkcjonowanie państwa bez podziału na województwa, powiaty czy gminy? Pewnie tak, ale na pewno byłoby to nieefektywne i nieskuteczne. To tak, jakby uczniowie uczęszczali do szkoły bez podziału na klasy. To porównanie przekonuje, że każde państwo dzieli swoje terytorium na mniejsze jednostki dla łatwiejszego wykonywania funkcji rządzenia i administrowania. W tym celu powołuje organy państwowe (w Polsce: organy centralne i organy terenowe). W kręgu zainteresowania pozostaje więc zagadnienie podziału terytorialnego państwa, liczby jego stopni, wielkości jednostek podziału pod względem obszaru, liczby mieszkańców, prawidłowego ukształtowania granic. Te wszystkie elementy poszczególnych jednostek mają na celu ułatwienie rozwoju gospodarczego, kulturalnego oraz zapewnienia racjonalnej obsługi ludności przez administrację publiczną¹.

Pojęcia prawa administracyjnego: „podział administracyjny” i „podział terytorialny” w języku potocznym często są używane zamiennie. Określenie „podział administracyjny” wskazuje, że dotyczy podziału terytorium państwa w celu wykonywania funkcji zarządzania państwem (administrowanie). Co więcej, podział terytorialny dokonuje się nie tylko ze względu na administrację publiczną, ale również ze względu na sprawowanie wymiaru sprawiedliwości. Dlatego też podział terytorialny, na którym działają terenowe organy administracji rządowej, często pokrywa się z podziałem, w którym działają sądy.

Odnosząc się do kwestii drugiej, „podziałem terytorialnym nazywa się względnie trwałe rozczłonkowanie przestrzeni państwa dokonywane dla pewnej grupy lub określonych tylko jednostek organizacyjnych państwa lub jednostek niepaństwowych, wszakże wykonujących zadania państwowe”².

Podział terytorialny państwa polega zatem na wyodrębnieniu w ramach terytorium państwa mniejszych fragmentów terenu. Podjęcie decyzji o podziale terytorialnym państwa wymaga ustalenia przez władze ustawodawcze (w Polsce: Sejm i Senat) stopni, liczby i wielkości jednostek terytorialnych, ich granic oraz siedzib władz. W każdej z jednostek podziału terytorialnego działają ściśle określone organy administracji publicznej.

Podział terytorialny państwa powinien być spójny, czytelny i stabilny. Może on ulegać zmianom, ale zmiany te powinny być podyktowane ważnymi względami społecznymi, gospodarczymi i administracyjnymi. Nie powinny być one częste i burzyć wykreowanej przez władzę wizji administrowania państwem.

¹ E. Ochenkowski, Prawo administracyjne. Część ogólna, Toruń, 2000, s. 274

² Z. Leoński [w:] System prawa administracyjnego, tom I, (red.) J. Starościak, 1997, s. 370

Wyodrębnia się trzy rodzaje podziałów terytorialnych państwa:

- podział zasadniczy;
- podział pomocniczy;
- podziały specjalne.

Rysunek 6.1 Rodzaje podziałów terytorialnych państwa

Źródło: opracowanie własne

6.1.1 Podział zasadniczy

Podział zasadniczy (inaczej zwany podstawowym, ogólnym) jest tworzony dla organów terenowych o kompetencjach ogólnych: dla terenowych organów administracji rządowej ogólnej i jednostek samorządu terytorialnego.

Konstytucja RP z 1997 r. nie wymienia jednostek zasadniczego podziału terytorialnego. Artykuł 15 ust. 2 Konstytucji stanowi, że „zasadniczy podział terytorialny państwa uwzględniający więzi społeczne, gospodarcze lub kulturowe i zapewniający jednostkom terytorialnym zdolność wykonywania zadań publicznych określa ustawa”. W związku z delegacją ustawową od 1 stycznia 1999 r. w Polsce obowiązuje **zasadniczy trójstopniowy podział terytorialny**. Podział ten został wprowadzony Ustawą z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa.

Jednostkami zasadniczego podziału terytorialnego w Polsce są: gminy, powiaty, województwa.

Rysunek 6.2 Trójstopniowy podział administracyjny Polski

Źródło: opracowanie własne

Gmina jest najmniejszą jednostką samorządu terytorialnego w Polsce. Obejmuje określone terytorium i zamieszkałą na nim ludność. Artykuł 164 ust. 3 Konstytucji RP stanowi, że „gmina wykonuje wszystkie zadania samorządu terytorialnego niezastrzeżone dla innych jednostek samorządu terytorialnego”. Do zadań gminy należy więc zaspokajanie zbiorowych potrzeb lokalnych społeczności.

Drugim szczeblem podziału administracyjnego jest powiat. Przez **powiat** należy rozumieć lokalną wspólnotę samorządową zamieszkującą na danym terenie. Powiat może obejmować kilka graniczących ze sobą gmin lub cały obszar miasta. Zadania powiatu mają charakter uzupełniający do zadań gminy i koncentrują się na tych zagadnieniach, których realizacja przekracza możliwości gminy.

Trzecim szczeblem podziału administracyjnego jest województwo. **Województwo** oznacza nie tylko największą jednostkę podziału terytorialnego kraju, lecz również regionalną wspólnotę samorządową. Zakres działania samorządu województwa nie narusza samodzielności powiatu i gminy. Podstawowym zadaniem województwa jest kreowanie rozwoju regionu oraz wykonywanie usług o charakterze i zasięgu lokalnym.

6.1.2 Podział pomocniczy

Podział pomocniczy to podział, który dokonywany jest dla organów o charakterze pomocniczym wobec organów o podstawowym znaczeniu (np. podział gminy na sołectwa, dzielnice czy osiedla, a wcześniej na gromady). Jednostki pomocnicze powołuje rada gminy w drodze uchwały. Jednostki wyodrębnione w ramach podziału pomocniczego nie mają odrębnej osobowości prawnej. Osobowość prawną posiadają natomiast jednostki terytorialne wyodrębnione w ramach podziału

zasadniczego, czyli gmina, powiat i województwo. Oznacza to m.in., że jednostki wyodrębnione w ramach podziału pomocniczego nie są uprawnione do zawierania umów czy też zaciągania zobowiązań.

6.1.3 Podział specjalny

Podziały specjalne państwa, jak sama nazwa wskazuje, dotyczą specjalnych obszarów. Władze dokonują tego podziału w celu wykonania takich zadań państwa, których wykonywanie nie znajduje uzasadnienia w podziale zasadniczym (np. wykonywanie administracji górniczej, morskiej, itp.). Podziały specjalne uwzględniają specyfikę zadań, dla których są tworzone. Korzystna jest sytuacja, gdy mamy do czynienia z jak najmniejszą ilością podziałów specjalnych oraz gdy administracja specjalna dostosowana jest do zasadniczego podziału terytorialnego kraju.

Zadania z zakresu administracji są realizowane przez organy administracji publicznej.

Istnieją różne kryteria podziału organów administracji publicznej. Podstawowy podział dzieli organy administracji publicznej na: organy administracji rządowej i organy administracji samorządowej. Kryterium podziału organów administracji publicznej na te dwie grupy stanowi charakter zadań realizowanych przez poszczególne organy administracji publicznej:

- **organy administracji rządowej** – realizują zadania rządu;
- **organy administracji samorządowej** – realizują zadania samorządu terytorialnego.

Innym kryterium podziału organów administracji publicznej jest terytorialny zasięg ich działania. Na podstawie tego kryterium można wyróżnić organy centralne i terenowe:

- zasięg działania **organów centralnych** obejmuje całe państwo;
- zasięg działania **organów terytorialnych** obejmuje jedynie wyodrębnioną jednostkę podziału terytorialnego (np. województwo, gminę lub powiat).

Kolejnym kryterium podziału organów administracji publicznej jest ich skład osobowy. Na podstawie tego kryterium można wyróżnić kolegialne (wieloosobowe) i jednoosobowe organy administracji publicznej:

- **organy kolegialne** (wieloosobowe, wspólne podejmowanie decyzji) podejmują decyzje większością głosów w postaci uchwał. Organami kolegialnymi są np. Rada Ministrów czy rada gminy;
- **organy jednoosobowe** są reprezentowane przez jedną osobę. Organami jednoosobowymi są np. prezes Rady Ministrów, wojewoda czy marszałek województwa.

Ustawa, o której mowa, utworzyła w Polsce 16 województw, ustalając ich nazwy, siedziby władz (województw i sejmików województwa). Największe miasta to: Warszawa, Łódź, Kraków, Wrocław, Poznań, Gdańsk, Szczecin, Bydgoszcz, Katowice i Lublin. Najważniejsze regiony geograficzne to: Pomorze, Mazury, Wielkopolska, Mazowsze, Podlasie, Śląsk, Małopolska i Podkarpacie. Wokół wszystkich granic Polski po 1990 r. powstało 13 euroregionów, tj. obszarów współpracy kilku sąsiadujących ze sobą

państw, opartych na porozumieniach regionalnych władz samorządowych tych państw. Celem euroregionów jest rozwój sąsiedzkich kontaktów, integracji, współpracy gospodarczej, infrastruktury, ochrony środowiska, turystyki i działalności kulturalno-edukacyjnej i sportowej. Przykładowe euroregiony to: Pomerania (Polska, Niemcy, Szwecja), Nysa (Polska, Czechy, Niemcy) czy region Karpacki (Polska, Ukraina, Węgry, Słowacja, Rumunia).

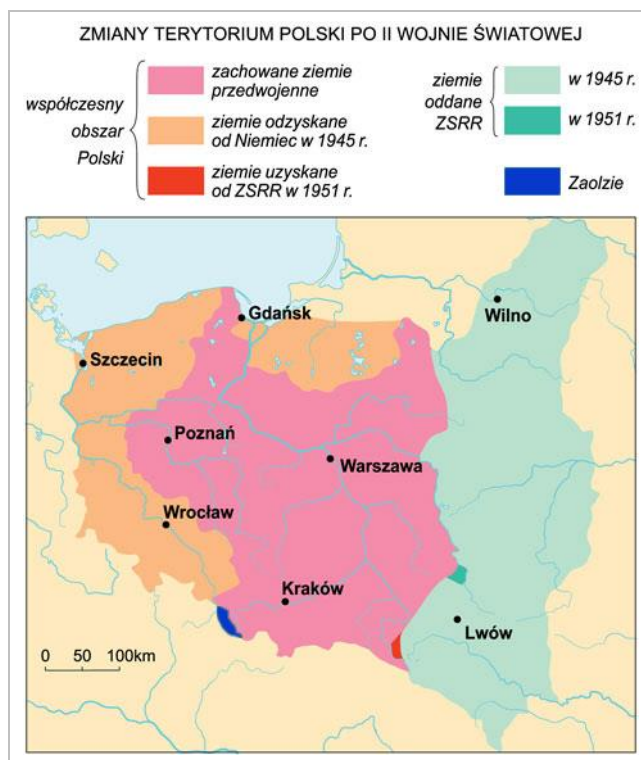

Rysunek 6.3 Mapa Polski – podział na województwa

Źródło: <http://www.poland.gov.pl/podzial.terytorialny.11.html>

6.2 Podział państwa – wczoraj i dziś

Podział administracyjny II Rzeczypospolitej to podział administracyjny Polski i następujące w związku z nim zmiany w latach 1918–1939. Obecny przebieg granic **Rzeczypospolitej Polskiej** niemal w całości został ustalony w 1945 r. po zakończeniu II wojny światowej. Odzyskałszy wówczas od Niemiec tzw. ziemie zachodnie (Opolszczyznę, Dolny Śląsk, Ziemię Lubuską, Pomorze Zachodnie i Środkowe, część Prus Wschodnich), a utraciliśmy wschodnie tereny przygraniczne (część Litwy, Podlasia, Polesia, Podola, Podkarpacia) na rzecz ZSRR. Niestety, podsumowując tę „transakcję”, okazała się dla Polski mało korzystna. Powierzchnia kraju zmniejszyła się o około 75 tys. km², czyli o blisko 20%. Oprócz tego Polska oddała Czechosłowacji Zaolzie, a w 1951 r. wymieniła ze Związkiem Radzieckim niewielkie obszary na południowym wschodzie, co ostatecznie zakończyło proces kształtowania granic.

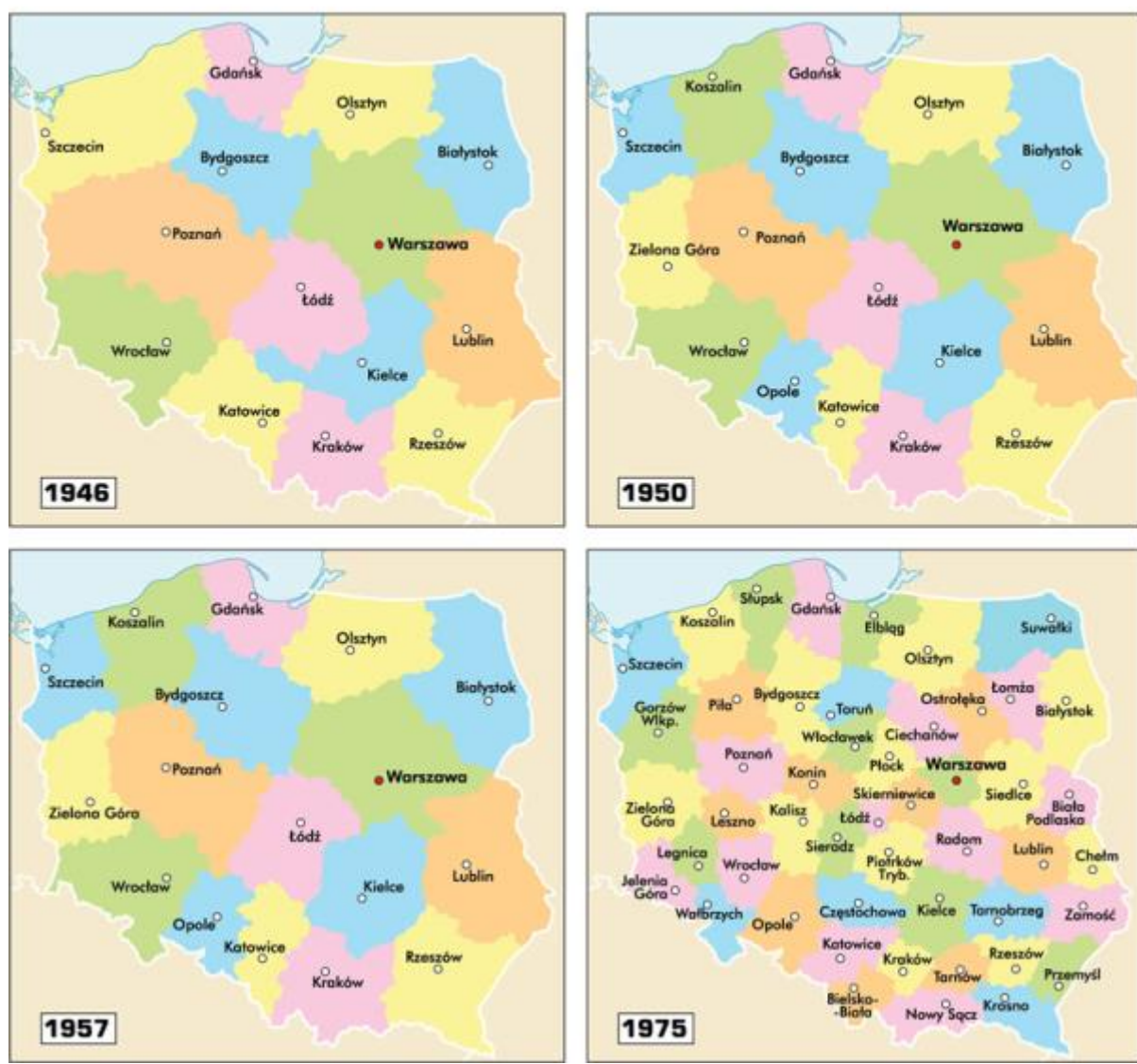

Rysunek 6.4 Powojenna mapa Polski – zmiany terytorium

Źródło: <http://www.wiking.edu.pl/article.php?id=265>

Podział terytorialny wewnątrz kraju, czyli **podział administracyjny**, zmieniał się w okresie powojennym kilkakrotnie.

ZMIANY PODZIAŁU ADMINISTRACYJNEGO w Polsce w latach 1946–1975

Rysunek 6.5 Mapa Polski – zmiany podziału administracyjnego 1946–1975

Źródło: <http://www.wiking.edu.pl/>

Na początku w Polsce istniało 14 województw, których stolice znajdowały się w: Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Katowicach, Kielcach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Poznaniu, Rzeszowie, Szczecinie, Warszawie i we Wrocławiu. W 1950 r. status miasta wojewódzkiego uzyskały takie miasta, jak: Koszalin, Opole i Zielona Góra. W 1957 r., po ostatnich niewielkich zmianach granic administracyjnych, ugruntował się nieco bardziej trwały trójstopniowy podział terytorialny. Jednostką podstawową była gmina, jednostką wyższego rzędu – powiat, a jednostką najwyższego rzędu – województwo. Taki stan zachował się do 1975 r., kiedy to wprowadzono dwustopniowy podział administracyjny. W efekcie powstało 49 mniejszych województw, a powiaty zlikwidowano. Celem tej radykalnej zmiany miał być lepszy rozwój mniejszych ośrodków miejskich (stolic nowo powstałych województw), a przede wszystkim miał rozłożyć ów rozwój bardziej równomiernie na obszarze całego kraju.

Od 1 stycznia 1999 r. w Polsce wprowadzono nowy podział administracyjny. Ponownie wprowadzono trójstopniowy podział administracyjny. Polska została podzielona na 16 województw, na które składa się obecnie 379 powiatów podzielonych na 2479 gmin. Granice oraz nazwy województw nawiązują do regionów historycznych (wcześniej województwa przyjmowały nazwy od swoich stolic, np. wrocławskie, częstochowskie, sieradzkie itp.). Przedstawicielem administracji rządowej jest wojewoda, a lokalną społeczność reprezentują: sejmik samorządowy oraz zarząd województwa z marszałkiem województwa na czele. Siedziby władz znajdują się w stolicy województwa, przy czym w lubuskim i kujawsko-pomorskim są dwie stolice, gdyż główne miasta nie mogły dojść do porozumienia i władze zostały rozdzielone (odpowiednio do Zielonej Góry i Gorzowa Wielkopolskiego oraz do Bydgoszczy i Torunia), co jest zarzewiem konfliktu po chwili obecą.

Wspomnieć także trzeba o powiecie ziemskim. Powiat ziemski (jest ich w Polsce 314) obejmuje na ogół kilka gmin, na które składają się tereny wiejskie i mniejsze na ogół miasta. Na czele powiatu ziemskiego stoi starosta wraz z radą powiatu. Od powiatu ziemskiego odróżnić należy powiat grodzki. Powiat grodzki to inaczej miasto na prawach powiatu – jest ich w Polsce 65. Generalnie są to miasta powyżej 100 tys. mieszkańców, a także dawne stolice województw sprzed reformy administracyjnej w 1999 r., kiedy było ich 49. Mamy tu jednak dosyć sporo wyjątków, które wykraczają poza ustalone kryteria, np. Wałbrzych, Piła, Ciechanów, będące „tylko” gminami miejskimi, czy mniejsze miasta na Górnym Śląsku (Świętochłowice, Żory, Piekary Śl.) posiadające już status powiatu grodzkiego. W powiatach grodzkich władzę sprawują prezydent i rada miasta.

Odrębnego potraktowania wymagają rodzaje gmin. Gminy mogą być: wiejskie, miejskie lub łączone, tj. miejsko-wiejskie. Gminą wiejską zarządza wójt wraz z radą gminy. W gminie miejskiej władzę sprawuje burmistrz/prezydent oraz rada miasta. Gmina, jako podstawowa jednostka podziału terytorialnego, składa się z jednostek pomocniczych, tj. sołectw. Sołectwo składa się z jednej wsi, w której władzę społecznie pełni sołtys wsi.

Aktualny podział administracyjny jest w zasadzie trwały, aczkolwiek od czasu do czasu zdarzają się drobne jego korekty, np. w 2002 r. utworzono kilka nowych powiatów. Poważniejszej zmiany domaga się część mieszkańców Koszalina, Słupska i okolic, którzy chcą utworzenia nowego województwa – środkowopomorskiego.

6.3 Struktura administracji publicznej w Polsce

Struktura administracji publicznej została szczegółowo omówiona w module piątym, jednakże dla potrzeb podziału administracyjnego warto zwrócić uwagę na kilka istotnych elementów. Biorąc pod uwagę podział terytorialny państwa, administracja publiczna kształtuje się na poziomie gminy, powiatu i województwa, tj. administracja rządowa i samorządowa.

6.3.1 Administracja rządowa

W skład administracji rządowej wchodzi: organy naczelne, organy centralne i organy terenowe: administracja zespolona w województwie i organy administracji niezespolonej.

Do organów naczelnych zalicza się: Prezydent RP, Rada Ministrów z prezesem Rady Ministrów na czele, prezes Rady Ministrów, ministrowie kierujący działami administracji rządowej oraz kierownicy komitetów wchodzących w skład Rady Ministrów, kierujący działami administracji rządowej.

Organy naczelne charakteryzują się następującymi cechami szczególnymi:

- kierownicy piastujący funkcje w tych organach (poza prezydentem) są powoływani i odwoływani przez prezydenta;
- kierownicy tych organów ponoszą odpowiedzialność polityczną przed Sejmem, a odpowiedzialność konstytucyjną przed Trybunałem Stanu;
- są to organy zwierzchnie w stosunku do wszystkich pozostałych;
- mają właściwość do całego terytorium państwa.

Do organów centralnych zaliczają się: komendant główny policji, komendant główny Straży Granicznej, komendant główny Państwowej Straży Pożarnej, Główny Państwowy Inspektor Sanitarny, szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, szef Agencji Wywiadu, prezes Wyższego Urzędu Górniczego, szef Agencji Mienia Wojskowego.

Do cech wyróżniających organy centralne od innych organów należą następujące aspekty:

- mają właściwość do całego terytorium państwa;
- kierownicy tych organów są powoływani i odwoływani przez organy naczelne, zwykle przez prezesa Rady Ministrów lub ministrów;
- ponoszą odpowiedzialność polityczną, służbową i zawodową przed tym podmiotem, który powołuje lub odwołuje kierownika tego organu.

Administracja rządowa funkcjonuje zarówno na szczeblu centralnym, jak i terenowym. Istnieją terenowe organy administracji rządowej. Administracja rządowa skupiona jest w dwóch grupach podmiotów:

- w strukturze zespolonej;
- w grupie podmiotów niezespolonych.

Organy administracji zespolonej w województwie funkcjonują pod zwierzchnictwem wojewody. Wojewoda powoływany i odwoływany jest przez prezesa Rady Ministrów.

Do podstawowych funkcji wojewody zalicza się:

- reprezentowanie Rady Ministrów w terenie;
- realizowanie polityki rządu w terenie;
- dostosowanie planów rządowych do warunków lokalnych,;
- kierowanie zespolonymi służbami i strażami wojewódzkimi;
- powoływanie i odwoływanie kierowników tych struktur;

- nadzorowanie nad funkcjonowaniem jednostek samorządu terytorialnego;
- pełnienie roli organu administracyjnego w rozumieniu przepisów o postępowaniu administracyjnym;
- wydawanie indywidualnych decyzji administracyjnych;
- reprezentowanie Skarbu Państwa w stosunku do mienia przekazanego mu w celu realizacji jego zadań.

Organy administracji niezespolonej są podporządkowane pionowo organom centralnym lub organom naczelnym, które powołują i odwołują ich kierowników, są podporządkowane pionowo wojewodzie, który w zakresie funkcji przedstawicielstwa Rady Ministrów może wydawać im polecenia służbowe. Pełny, ale rodzajowy katalog organów administracji niezespolonej, jest zawarty w załączniku do Ustawy o administracji rządowej w województwie.

Do tych organów zaliczamy m.in.: dowódców okręgów wojskowych, naczelników izb skarbowych, administrację morską i administrację górną.

6.3.2 Administracja samorządowa

Administracja samorządowa w Polsce obejmuje: samorząd gminny, samorząd powiatu i samorząd województwa. Funkcjonuje jedynie w terenie, w trzech rodzajach jednostek samorządu terytorialnego (JST):

- w gminie;
- w powiecie;
- w województwie (samorządzie wojewódzkim).

Każda z tych jednostek posiada osobowość prawną, zatem może być podmiotem praw i obowiązków. Poprzez własne działania ma możliwość nabywania uprawnień i zaciągania zobowiązań. Jednostki samorządu terytorialnego działają poprzez swoje organy. Na pojęcie każdej jednostki samorządu terytorialnego składają się dwa elementy:

- mieszkańcy;
- terytorium.

Jednostki te są jednostkami zasadniczego podziału terytorialnego kraju.

Organy gminy tworzą: rada gminy, wójt/burmistrz/prezydent miasta.

Zadania rady gminy (miejskiej):

- funkcjonowanie jako organ stanowiący i kontrolny;
- podejmowanie uchwał w najważniejszych dla gminy sprawach, np. uchwała:
 - statut gminy;
 - zasady zarządu mieniem gminnym;

- zasady i tryb korzystania z gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej;
- budżet gminy;
- plan zagospodarowania gminy;
- kontrola działalności wójta lub burmistrza miasta.

Zadania wójta, burmistrza lub prezydenta miasta:

- funkcjonowanie jako organ wykonawczy;
- przygotowywanie projektów uchwał rady, a następnie – po ich uchwaleniu – wykonywanie tych uchwał;
- gospodarowanie mieniem gminy, zarządzanie nim;
- wydawanie indywidualnych rozstrzygnięć administracyjnych (decyzji);
- bycie zwierzchnikiem służbowym pracowników urzędu gminy (kierowanie tym urzędem);
- reprezentowanie gminy na zewnątrz.

Gmina w formie uchwały rady może utworzyć **jednostki pomocnicze**, np. sołectwa, osiedla, dzielnice i kolonie. W jednostkach pomocniczych funkcjonują organy administracyjne.

Organy sołectwa:

- zebranie mieszkańców – organ stanowiący;
- sołtys – organ wykonawczy;
- rada sołecka – organ opiniodawczo-doradczy.

Organy osiedla lub dzielnicy:

- organ stanowiący – rada;
- organ wykonawczy – zarząd, na którego czele stoi przewodniczący;
- w osiedlu zamiast rady organem stanowiącym może być zebranie mieszkańców, o tym stanowi statut jednostki pomocniczej.

Organy jednostek pomocniczych nie są organami gminy. Organami są:

- w gminach wiejskich – wójt;
- w gminach miejskich – burmistrz lub prezydent, obowiązuje zasada, że prezydent urzęduje w gminach miejskich (miastach), które mają powyżej 100 tys. mieszkańców.

Organy powiatu obejmują radę powiatu, starostę.

Cechy rady powiatu:

- organ stanowiący i kontrolny;

- zadania są analogiczne jak rady gminy, a dodatkowym jest wybór i odwołanie organu wykonawczego powiatu.

Cechy zarządu powiatu:

- organ wykonawczy.

Organem wykonawczym wydającym indywidualne rozstrzygnięcia administracyjne jest **starosta**. Zarząd i starosta są wybierani przez radę powiatu.

Odnotować także należy miasto na prawach powiatu jako jednostkę w podziale terytorialnym. **Miasto na prawach powiatu** to gmina, która realizuje zarówno zadania gminne, jak i powiatowe. Takie miasto nazywamy również powiatem grodzkim, w którym występują takie organy jak organy w mieście.

Samorząd województwa skupia w sobie następujące organy: sejmik województwa, zarząd województwa, marszałek województwa.

Rekapitułując ten wątek rozważań, należy pamiętać, że **wojewoda nie jest organem samorządu województwa, lecz organem administracji rządowej**. 6.4. Literatura

6.4 Literatura

6.4.1 Literatura obowiązkowa

- Leoński Z. [w:] System prawa administracyjnego, tom I, (red.) Starościak J., Wyd. Ossolineum, Warszawa 1997.

6.4.2 Literatura uzupełniająca

- Ochendowski E., Prawo administracyjne. Część ogólna, Wyd. Dom Organizatora TNOiK, Toruń 2000.

6.4.3 Netografia

- <http://www.poland.gov.pl/podzial.terytorialny.11.html>;
- <http://www.wiking.edu.pl/article.php?id=265>;
- <http://www.lex.edu.pl>;
- <http://www.rcl.gov.pl>;
- <http://www.sejm.gov.pl>.

6.5 Spis rysunków

Rysunek 6.1 Rodzaje podziałów terytorialnych państwa	3
Rysunek 6.2 Trójstopniowy podział administracyjny Polski.....	4
Rysunek 6.3 Mapa Polski – podział na województwa.	6
Rysunek 6.4 Powojenna mapa Polski – zmiany terytorium.	7

6.6 Spis treści

6	Podział terytorialny państwa	2
6.1	Podział terytorialny państwa – pojęcie, źródła prawa	2
6.1.1	Podział zasadniczy	3
6.1.2	Podział pomocniczy	4
6.1.3	Podział specjalny	5
6.2	Podział państwa – wczoraj i dziś	6
6.3	Struktura administracji publicznej w Polsce	9
6.3.1	Administracja rządowa	9
6.3.2	Administracja samorządowa	11
6.4	Literatura	13
6.4.1	Literatura obowiązkowa	13
6.4.2	Literatura uzupełniająca	13
6.4.3	Netografia	13
6.5	Spis rysunków	13